

Metus absolute gravis est quando grave est in se periculum mali et gravis trepidatio mentis. Ut autem *periculum in se grave* existat, requiritur :

a) Ut malum quod timetur *sit magni momenti*, ex, gr. mors, amissio magnae haereditatis.

b) Ut sit *solida probabilitas hujus mali incurrendi*. Hinc non est grave periculum, si is qui minatur mortem vel verbera cognoscitur esse vaniloquus.

c) *Ut non habeatur facile medium ad malum depellendum*, ex, gr. monendo aliquem qui certe periculum avertet. Quando hae tres conditiones adsunt, metus dicitur *cadere in virum constantem*.

Metus fit levis quando deest una vel plures e conditionibus supradictis. Sed propter conditiones personae, ex, gr. sexum, aetatem, timidam indolem, vividam phantasiam, idem fieri potest relative gravis. Hic, in re morali, aequiparatur metui absolute gravi, quia omnino similem dispositionem internam seu mentis trepidationem inducit, ideoque pariter in voluntarium influit. Exemplum habes in timore ingenti quem litis intentandae comminatio rudibus injicere solet.

2° Distinguitur metus *ab intrinseco* et metus *ab extrinseco incussus*.

Prior ille est qui oritur e causa intrinseca ipsi homini timentis, ex, gr. e morbo jam contracto; posterior, ille qui oritur e causa exteriori, ex, gr. e tempestate, e praedone. Quamvis illa causa extrinseca possit esse naturalis vel libera, hic fere unice attendendum ad liberam: nam in re morali fere aequiparantur metus a causa intrinseca et metus a causa extrinseca naturali incussus.

Praesertim attendenda subdivisio metus qui a causa libera incutitur in metum *juste et injuste incussum*. Erit autem injuste incussus si persona metum inferens vel non habet jus inferendi malum ullum, ex, gr. latro mortem minitans, vel non habet jus inferendi tale malum, ex, gr. iudex legitimus, poenam lege non statutam intentans.

Juvat etiam attendere ad duplicem rationem qua timor injuste incussus in actionem vel omissionem influere potest. Interdum enim est tantummodo ratio ob quam aliquis sponte velit aliquid quod secus nolle, ex, gr. si quis cum alterius filia in clauso cubiculo deprehensus, ut vindictam vitet, sponte se patri offert ad eam ducendam. Interdum vero metus directe incutitur ad extorquendum assensum, ex, gr. si quis in eodem casu ad eandem promissionem minis patris adigitur.

Speciali consideratione dignus est metus qui dicitur *reverentialis* et in eo consistit quod quis timet minas vel offensionem parentum aliorumve quibus subjacet. Merito notat Ball. P. (n. 127) hunc metum facile evadere gravem, etiamsi quis nec verbera, nec similes saevitias timeat.

29. PRINCIPIA. I. Quod fit ex metu per se est **simpliciter** seu **absolute voluntarium**.

Ratio est quod metus per se nec cognitionem aufert, nec voluntatem, ut patet in iis qui, metu suppliciorum, a fide christiana defecerunt, quos semper Ecclesia tamquam apostatas abhorruit. Sed per accidens fieri potest ut metus penitus auferat usum rationis, vel saltem eam valde perturbet. In priore casu, actio e tali metu posita nullatenus est voluntaria; in posteriore, plus minusve a perfecta voluntarii ratione deficit.

II. Quod fit ex metu regulariter est etiam **involuntarium secundum quid**.

Ratio est quia regulariter in eo qui ex metu agit habetur inclinatio voluntatis ad hanc actionem non ponendam: haec enim non solet poni nisi ad gravius malum vitandum, ex, gr. si viator, ut vitam servet, crumenam latroni porrigit. Ideo opera mala ex metu posita censentur magis venia digna quam si sponte ponantur. Ita Nicaena et Ancyrana Synodus decreverunt ut facilior venia tribueretur iis fidelibus qui ob metum suppliciorum defecerant quam iis qui sponte idolis sacrificaverant.

Dicitur *regulariter*, quia non necessario includitur ille affectus ad rem quae omittitur. Ita, teste Conc. Trident. (Sess. XIV. cap. 4), dolor conceptus e metu gehennae excludere potest affectum ad peccatum. Quae ratione hoc explicandum sit, videsis apud Dogmaticos.

CAPUT IV.

DE MORALITATE.

§ I. DE ESSENTIA MORALITATIS.

30. Moralitas est habitudo actuum humanorum ad normam honestatis. Nempe ut actus moralis sit, duo requiruntur et sufficiunt: 1° Ut libere fiat: nam esse morale in actu est id cuius ratione agens est laude vel vituperio dignus, quod manifeste nequit fieri sine libertate, — 2° Ut habeat aliquam relationem ad normam honestatis: secus enim nihil in ratione actus foret quo ad mores pertineret, ut contingit in actibus etiam libere positis a pueris qui, licet bonum delectabile satis cognoscant, de honesto prosequendo et turpi fugiendo iudicare nondum possint.

(Lessius, op. cit. q. 18. a. 1) Alii tamen opinantur capacitatem exercendae libertatis physicae numquam sejungi a capacitate expedita exercendae libertatis moralis. (Frins, op. cit. n. 240) Sed eorum sententiam rejiciendam ducimus eo quod pueri aliive mente debili praediti audiuntur rationem reddere e solo bono delectabili desumptam cur hac potius quam illa ratione egerint, qui tamen honestum ab inhonesto discernere minime valeant.

Hinc patet non esse reale discrimen inter actum humanum et moralem, sed eundem dici humanum, quatenus spectatur in suo esse physico et entitative a voluntate proficiscitur, et moralem, quatenus spectatur in genere moris. Per moralitatem superadditur tantum aliqua formalitas quae in conceptu voluntarii et liberi jam implicite continebatur, siquidem actus, ut vere humanus sit, supponendus est procedere ab operante scienter, libere et cum advertentia ad regulam morum.

Moralitas subjective considerata, ut a Theologis intelligitur, est velut genus quod duplicem speciem sub se habet: bonitatem et malitiam. Actus erit bonus, si normae honestatis conformis est; malus (seu, ut vulgo dicitur, immoralis), si ab eadem recedit. (1. 2. q. 18. a. 5)

31. Duplex distingui solet **regula morum**: altera primaria, objectiva, extrinseca, remota; altera, secundaria, subjectiva, intrinseca, proxima.

Primaria est lex cui actus conformandi sunt ut boni fiant. Nempe regula suprema hominis est finis ultimus quem bene agendo assequi debet. Nam "tanto est unumquodque perfectius quanto est ultimo fini propinquius." (1. 2. q. 106. a. 4) Finis autem ille assequendus est juxta Dei voluntatem, quae nobis per legem innotescit.

Regula *secundaria* est eadem lex prout rationi innotescit et conscientia vocatur.

Utrumque igitur est eadem regula: primum, prout est ordo a Deo statutus; deinde, prout hic ordo singulis applicatur. Similitudinem habes in lege quae a rege fertur, sed singulis per ejus ministrum manifestatur. De utraque regula singillatim agemus in tractatibus de Legibus et de Conscientia. (1)

E notione hujus duplicis regulae patet quo sensu bonitas vel malitia moralis in *materialem* et *formalem* distingui soleat. Materialis bonitas sita est in convenientia actus cum regula primaria; formalis, in

(1) Logice prius de lege quam de conscientia agendum foret. Maluimus tamen prius de conscientia agere, tum ne sine urgente ratione discedamus ab ordine quem cum S. Alph. servant plerique moralistae recentes, tum quia in tractatu de Conscientia expeditur quaestio fundamentalis de probabilismi usu.

ejus convenientia cum regula secundaria. Formalis enim bonitas haberi potest tantum quando actus scienter et libere ponitur. Similiter dicendum de malitia materiali et formali. Cum duae praefatae regulae non semper inter se concordantes sint, fieri potest ut idem actus sit materialiter bonus, formaliter malus, ut si manducem carnes eo die quo erronee existimo praecipere abstinentiam, vel formaliter bonus, materialiter malus, ut si manducem carnes, invincibiliter ignorans eo die praecipere abstinentiam. Adverte etiam non quamlibet moralitatem esse obligatoriam, cum nulla lex naturalis vel positiva praescribat agere quidquid bonum vel melius est, prout a Philosophis moralibus contra quosdam neotericos probari solet.

32. Multae controversiae a saeculo XVI° motae sunt de quibusdam condicionibus quas Protestantes, Baiani, Janseniani, vel Augustiniani necessarias esse contenderunt ut actiones humanae moraliter bonae sint. Hodie, cum prorsus obsoleverint illae disputationes, sufficere hic breviter referre catholicam vel communiorem doctrinam. Igitur ad moralem honestatem actionum minime necessarium est:

1° Ut actiones motivo caritatis informantur. Constat e Conc. Trid. Sess. 6. can. 31: "Si quis dixerit justificatum peccare, dum intuitu aeternae mercedis bene operatur, anathema sit."

2° Ut referantur ad Deum ex motivo supernaturali. Sequitur e damnatione prop. Baii 25^{ae}: "Omnia opera infidelium sunt peccata et philosophorum virtutes sunt vitia."

3° Ut referantur ad Deum intentione omnino explicita et saepe renovata, ita ut influxus positivus hujus intentionis ad omnia et singula opera nostra extendatur. Hanc sententiam tuebantur ii Theologi qui saeculo XVIII° Augustiniani vocabantur. Hi nitebantur praesertim celebri effato S. Pauli: "Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite." (1. Cor. X, 31) Quam inane sit argumentum, facile patet inspicienti contextum. Nempe Apostolus h. l. dirimit quaestionem sibi propositam: quatenus liceat manducare idolothyta. Regulam practicam tradit vv. 27 et 28, vid. ut carnes idolis immolatas manducant quoties nullum scandalum timendum est, ab iis vero abstineant ubi scandali periculum adest. Deinde v. 31 effert principium generale cui solutio casus innititur: quod e vocula *ergo* clarius apparet. Atque iterum v. 32 eandem sententiam alia forma effert: "Sine offensione estote Judaeis, et gentibus et Ecclesiae Dei." Igitur v. 31 non merum consilium est, ut plures DD. opinati sunt, sed verum praeceptum scilicet scandali vitandi, et, quamvis forma positiva exprimitur, negativum praeceptum est, ut v. 32 comprobatur. Cfr. Cornely in h. l.